

Starenje stanovništva i makroekonomski izazovi

Dilber, Magdalena

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:886350>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-20**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU

EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

STARENJE STANOVNIŠTVA

I

MAKROEKONOMSKI IZAZOVI

Mentor: izv.prof.dr.sc. Maja Mihaljević Kosor

Studentica: Magdalena Dilber

Split, rujan 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, MAGDALENA DILBER,

(ime i prezime) izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je navedeni rad isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu, što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio navedenog rada nije napisan na nedozvoljeni način te da nijedan dio rada ne krši autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Split, 13.09.2024. godine

Vlastoručni potpis : Milber

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. Uvod u temu	1
1.2. Cilj istraživanja.....	1
1.3. Struktura rada	1
1.4. Metoda istraživanja	2
2. OSNOVNI POJMOVI	3
2.1. Starenje stanovništva	3
2.1. Produženje životnog vijeka	3
2.2. Smanjenje stope nataliteta	3
2.3. Migracijski trendovi	4
2.4. Statistički pokazatelji starenja	5
2.5. Promjena u strukturi obitelji	6
2.6. Ekonomski i društveni utjecaji	8
3. TRŽIŠTE RADA	10
3.1. Definicija tržišta rada	10
3.2. Struktura tržišta rada	10
3.3. Faktori koji utječu na tržište rada	11
3.4. Mjerenje tržišta rada	12
4. DEMOGRAFSKA SITUACIJA U RH	12
4.1. Trenutna demografska struktura.....	12
4.2. Povijesni demografski trendovi	13
4.3. Projekcije budućih demografskih promjena	13
4.4. Depopulacija i njezinog mogućeg utjecaja na dobni sastav stanovništva	14
5. MAKROEKONOMSKI IZAZOVI	15
5.1. Makroekonomski utjecaj starenja stanovništva	15
5.2. Utjecaj na tržište rada.....	15
5.3. Socijalne i rodne nejednakosti	16
5.5. Hrvatski mirovinski sustav.....	18
5.5. Zdravstveni i socijalni troškovi.....	18
5.6. Porezni sustav i fiskalna politika	19
5.7. Produktivnost i inovacije.....	19

5.8. Ekonomska migracija i demografski pritisci	19
6. STRATEGIJA UBLAŽAVANJA	20
6.1. Politike povećanja zaposlenosti.....	21
6.2. Reformiranje mirovinskog sustava	22
6.3. Zdravstvena zaštita i dugotrajna skrb	22
6.4. Aktivno starenje i cjeloživotno učenje	23
7. PRIMJERI IZ PRAKSE.....	23
7.1. Uspješni primjeri iz EU	23
7.2. Inicijative i projekti u Hrvatskoj	24
7.3. Međunarodne suradnje i programi	24
8. ZAKLJUČAK	26
8.1. Sažetak ključnih nalaza	26
8.2. Implikacije za politiku	26
8.3. Konačne misli i preporuke	26
9. SAŽETAK.....	28
10. LITERATURA:	29

1. UVOD

1.1. Uvod u temu

Starenje stanovništva predstavlja jedan od najvažnijih demografskih trendova u suvremenom društvu, s dubokim utjecajem na ekonomske, socijalne i političke sfere. Proces starenja stanovništva odnosi se na povećanje udjela starijih osoba u ukupnoj populaciji, što je posljedica kombinacije smanjenja stope nataliteta i produženog životnog vijeka. Ova demografska promjena donosi značajne izazove, posebno u kontekstu makroekonomije.

Starenje stanovništva utječe na smanjenje radno sposobne populacije, povećanje troškova zdravstvene i socijalne skrbi te stavlja pritisak na održivost mirovinskih sustava. Istovremeno, može potaknuti razvoj inovacija u tehnologiji i uslugama, prilagođenih potrebama starijih osoba, te promovirati politike međugeneracijske solidarnosti.¹

1.2. Cilj istraživanja

Cilj ovog rada je pružiti sveobuhvatan pregled demografskih trendova starenja stanovništva i analizirati glavne makroekonomske izazove koji iz toga proizlaze. Neki od glavnih izazova su nedostatak kvalificirane radne snage i niskom stopom aktivnosti radne snage.

1.3. Struktura rada

Struktura rada osmišljena je kako bi omogućila jasan pregled tema vezanih uz starenje stanovništva i Makroekonomske izazove. U ovom dijelu rad je podijeljen u nekoliko bitnih dijelova kako bi se sustavno razradili svi aspekti ove složene teme. U uvodnom dijelu rada daje se osvrt na problematiku starenja stanovništva i njezine makroekonomske implikacije. Od uvoda pokušava objasniti zašto je tema relevantna i identificirati ciljeve analize. Nadalje, uvodni dio obuhvaća kratki opis strukture cijelog rada, kako bi čitatelji znali što mogu očekivati u narednim dijelovima.

Drugi dio rada definira ključne povezane probleme sa starenjem stanovništva. To uključuje detaljnu analizu demografskih trendova, utjecaja starenja stanovništva i njegovih implikacija na društvo i

¹ Tomić, I., Nestić, D. (2018)

ekonomiju. Ovaj dio postavlja temelj za dublje razumijevanje izazova koji će biti analizirani u nastavku rada.

Treći dio fokusiran je na specifične makroekonomske izazove starenja stanovništva. Analizirani su utjecaji na radnu snagu, promjene u mirovinskim sustavima, a potom i učinci na javne prihode i rashode. Razmatraju se i zdravstveni i socijalni izazovi koji proizlaze iz povećanja broja starijih osoba u populaciji.

Četvrti dio rada detaljno razmatra utjecaj starenja stanovništva iz globalne i regionalne perspektive. U njemu se analiziraju razlike između različitih regija i zemalja, te se istražuju politike i mjere koje su implementirane za rješavanje izazova starenja. Posebna pažnja posvećuje se primjerima dobre prakse koje mogu poslužiti kao modeli za druge zemlje.

Peti dio rada donosi sažete rezultate istraživanja i ključne zaključke. U ovom dijelu treba sažeti glavne nalaze i dati preporuke za buduće politike i smjernice za daljnja istraživanja. Takvi su zaključci izvedeni iz ranije izloženih analiza i istraživanja.

Posljednji dio rada sadrži popis svih korištenih izvora i literature. Navođenje izvora omogućuje čitateljima da provjere točnost informacija i da se dodatno informiraju o temama koje su obrađene u radu. Literatura je navedena prema odgovarajućem stilu citiranja.

1.4. Metoda istraživanja

Koristeći specifičnu metodologiju, detaljno ćemo analizirati trenutno stanje u Hrvatskoj, fokusirajući se na izazove koji dovode do gubitaka u populaciji i ekonomiji, ali i istaknuti područja u kojima zemlja napreduje. Pristupit ćemo induktivnom pristupu kako bismo iz pojedinačnih dijelova došli do cjelovitog uvida. Metodom dedukcije koristit ćemo globalne trendove kako bismo izveli zaključke o specifičnom stanju u Hrvatskoj. Usporedit ćemo sadašnje stanje i povijesne promjene u broju stanovnika kako bismo razumjeli utjecaj na ekonomski rast i razvoj. Posebnu pozornost posvetit ćemo analizi utjecaja različitih faktora na ove pojave. Kroz komparativnu analizu s drugim zemljama koristit ćemo različite metodologije kako bismo bolje razumjeli položaj Hrvatske u globalnom kontekstu. Osim navedenih, koristit ćemo i metode kao što su sinteza, generalizacija, konkretizacija, apstrakcija, globalizacija i deskripcija kako bismo sveobuhvatno obradili temu.

2. OSNOVNI POJMOVI

Stanovništvo predstavlja najvažniji resurs države, a iako su demografski izazovi prisutni u svim zemljama Europske unije, u Republici Hrvatskoj su posebno izraženi. Stoga je nužno pronaći načine za suočavanje i prilagodbu tim izazovima kako bi Hrvatska postala kvalitetnije i poželjnije mjesto za život sadašnjih i budućih stanovnika. To zahtijeva strateški pristup kroz izradu višesektorske nacionalne strategije za demografski razvoj. Ova strategija treba uključivati mjere za poticanje nataliteta, poboljšanje životnih uvjeta za obitelji, prilagodbu mirovinskog i zdravstvenog sustava te stvaranje poticajnog okruženja za povratak iseljenih građana i privlačenje stranih radnika.²

2.1. Starenje stanovništva

Starenje stanovništva odnosi se na promjenu demografske strukture u kojoj raste udio starijih osoba u ukupnoj populaciji. Ova promjena može biti posljedica nekoliko ključnih faktora, uključujući produženje životnog vijeka, smanjenje stope nataliteta i migracijske trendove. Razumijevanje demografskih karakteristika starijeg stanovništva važno je za planiranje budućih potreba zemlje. Kako stanovništvo stari, ono postaje sve više ovisno o radno sposobnom stanovništvu koje ga financijski i socijalno uzdržava. Taj teret može biti golem za mlađe generacije jer osim sve većih direktnih izdataka zbog solidarnosti, starije osobe često zahtijevaju veću i skuplju specijaliziraniju skrb, što stvara veće opterećenje za zdravstveni sustav. Osim toga, starenje stanovništva može dovesti do smanjenja inovativnosti i kreativnosti jer iskusniji članovi društva napuštaju radnu snagu.³

2.1. Produženje životnog vijeka

Produženje životnog vijeka je jedan od glavnih faktora koji doprinose starenju stanovništva. Napredak u medicini, bolji životni uvjeti, dostupnost zdravstvene skrbi i povećana svijest o zdravlju rezultirali su time da ljudi žive duže. Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije (WHO)⁴, globalni očekivani životni vijek povećao se s 64,2 godine u 1990. na 72,6 godina u 2019. godini. Ovaj trend je posebno izražen u razvijenim zemljama, no također je vidljiv i u mnogim zemljama u razvoju.

2.2. Smanjenje stope nataliteta

Drugi ključni faktor koji doprinosi starenju stanovništva je smanjenje stope nataliteta. Mnoge zemlje bilježe pad broja rođenih zbog promjena u društvenim normama, povećane participacije žena na tržištu

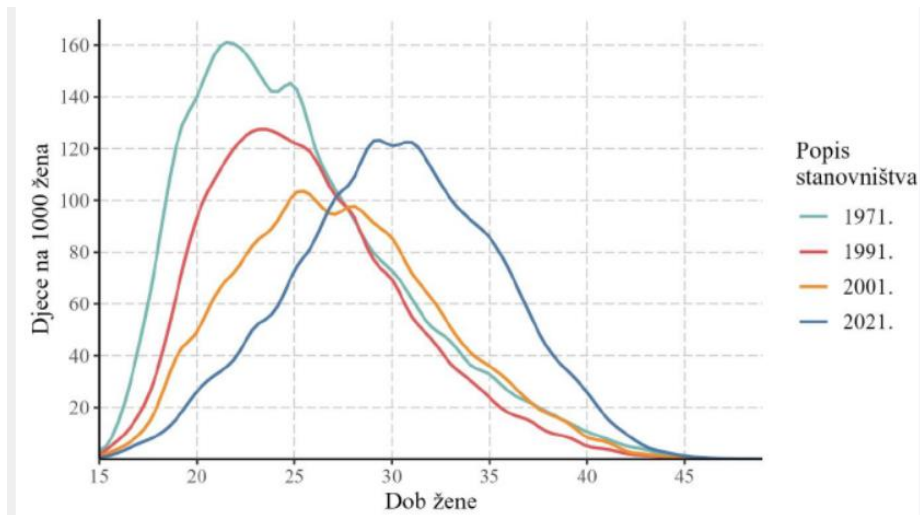
²Strategija demografske revitalizacije Republike Hrvatske do 2033. godine

³ (Juran, 2023)

⁴ World Health Organization

rada, ekonomske nesigurnosti i pristupa kontracepciji. Na primjer, u Europskoj uniji prosječna stopa nataliteta pala je s 2,6 djece po ženi u 1960-ima na oko 1,5 djece po ženi u 2020. godini. Smanjenje stope nataliteta znači da je manje mladih ljudi u populaciji, što povećava udio starijih osoba.⁵

Slika 1. Specifične stope fertiliteta prema dobi u Republici Hrvatskoj

Izvor: publikacije Državnog zavoda za statistiku i Saveznog zavoda za statistiku Jugoslavije⁶

2.3. Migracijski trendovi

Tijekom 20. stoljeća i početkom 21. stoljeća, migracijski procesi imali su ključnu ulogu u demografskom razvoju Republike Hrvatske. Nakon pristupanja Europskoj uniji 2013. godine, zabilježen je značajan porast emigracije hrvatskih državljana prema drugim državama članicama EU, kao i Norveškoj, Švicarskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu. Eurostat procjenjuje da danas u tim zemljama živi više od 600.000 hrvatskih državljana (Wertheimer-Baletić A. (2017)).

Vrhunac emigracijskog vala zabilježen je oko 2017. godine, s naglaskom na Njemačku kao glavnu destinaciju hrvatskih emigranata. Pandemija COVID-19 značajno je utjecala na migracijske tokove, s padom emigracije 2020. godine, ali se trend povećanja nastavio od 2021. godine. Strani državljani čine sve veći udio među emigrantima, što ukazuje na dolazak radnih migranata koji često nisu trajno naseljeni u Hrvatskoj (Müller, K. (2017)).

⁵ Hrvatski zavod za statistiku, Statistički ljetopis (2020)

⁶ Državni zavod za statistiku. (2021): Statistički podaci o demografskim trendovima u Hrvatskoj

Profil doseljenika u Hrvatsku također se mijenjao nakon ulaska u EU, s naglim porastom stranih državljana kao većine useljenika nakon 2018. godine. Doseljavanje je često koncentrirano u dobnoj skupini od 20 do 39 godina, pri čemu su muškarci u većini. Strani državljani koji dolaze u Hrvatsku najčešće potječu iz susjednih zemalja, kao što su Bosna i Hercegovina, Srbija, Kosovo, Sjeverna Makedonija i Albanija, ali se primjećuje i dolazak iz Azije, posebno iz zemalja poput Nepala, Indije i Filipina.⁷

Pored migracije radne snage, u Hrvatskoj su prisutni i tražitelji međunarodne zaštite, s naglim porastom zahtjeva 2016., 2017. i 2018. godine zbog izbjegličke krize, posebno iz Sirije, Afganistana i Iraka. Rat u Ukrajini dodatno je utjecao na migracijske tokove, s velikim brojem ukrajinskih izbjeglica registriranih u Hrvatskoj od 2022. godine.

Unutarnja migracija u Hrvatskoj relativno je stabilna s konstantnim brojem selidbi unutar zemlje, pri čemu su gradovi bilježili intenzivnije migracijske tokove u odnosu na općine. Grad Zagreb se ističe pozitivnim saldom unutarnje migracije kao glavni urbani centar zemlje.

Demografski trendovi u Republici Hrvatskoj jasno pokazuju ubrzano starenje stanovništva. Od 1991. do 2021. godine, udio stanovništva starijeg od 65 godina značajno se povećao, dok se udio djece mlađe od 15 godina smanjio. Indeks starenja je naglo porastao, potvrđujući demografsko starenje koje postavlja izazove pred hrvatsko društvo i ekonomiju.⁸

Stoga, migracijski procesi, uključujući emigraciju, imigraciju radne snage i tražitelje međunarodne zaštite, ključni su faktori koji oblikuju demografsku strukturu i socio-ekonomski razvoj Republike Hrvatske u suvremenom kontekstu.

2.4. Statistički pokazatelji starenja

Starenje stanovništva se može mjeriti pomoću nekoliko demografskih pokazatelja, uključujući:

Udio starijih osoba (65+ godina) u ukupnoj populaciji: Ovaj pokazatelj daje jasnu sliku o veličini starije populacije u odnosu na cijelu populaciju. Na primjer, u Japanu, udio starijih osoba iznosi oko 28% ukupne populacije, što je jedan od najviših udjela u svijetu.

⁷ Državni zavod za statistiku: *Migracija stanovništva Republike Hrvatske, 2020*. Zagreb

⁸ Državni zavod za statistiku: *Popis stanovništva (2021)*.

Medijan starosti: Medijan starosti predstavlja srednju vrijednost starosti populacije. Rastući medijan starosti ukazuje na starenje populacije. Globalni medijan starosti porastao je s 24 godine 1950. na 30 godina u 2020. godini.⁹

Ovisnički omjer starijih osoba: Ovaj pokazatelj izražava omjer broja starijih osoba (65+ godina) prema broju radno sposobnih osoba (15-64 godine). Visoki ovisnički omjer sugerira veći teret na radno sposobnu populaciju u pogledu podrške starijima. Na primjer, u Italiji, ovisnički omjer starijih osoba iznosi oko 35%, što znači da na svakih 100 radno sposobnih osoba dolazi 35 starijih osoba.¹⁰

2.5. Promjena u strukturi obitelji

U Republici Hrvatskoj su se tijekom proteklih desetljeća dogodile značajne promjene u strukturi obitelji i kućanstava, a jedna od ključnih je odgoda procesa formiranja vlastitog kućanstva i obitelji. Prema istraživanju Europske unije o dohotku i životnim uvjetima, prosječna dob mladih koji napuštaju roditeljski dom znatno se povećala tijekom zadnjih dvadeset godina, čak za pet godina. Prosječna dob mladih koji napuštaju roditeljski dom u dobi od 18 do 34 godine iznosila je 28,3 godine 2002., dok je do 2021. porasla na 33,3 godine (34,9 godina za muškarce i 31,8 godina za žene).

Prosječna dob pri ulasku u prvi brak također je značajno porasla. Godine 2001., prosječna dob muškaraca pri ulasku u prvi brak bila je 28,5 godina, a žena 25,4 godine. Do 2020., te su se dobne granice povećale na 31,3 godine za muškarce i 28,8 godina za žene. Totalna stopa sklapanja prvog braka pokazuje da se oko 67 % muškaraca i 72 % žena u Hrvatskoj odlučuje vjenčati tijekom svog života.

Stopa razvoda također je važan pokazatelj. Totalna stopa razvoda u Hrvatskoj dosegla je vrhunac 2016. godine, kada je iznosila 0,29, što znači da se za 29 % brakova sklopljenih te godine do 35. godišnjice može očekivati razvod. Od 2002. do 2016. godine, ova se stopa udvostručila, a nakon toga je počela padati, 2020. iznosila je 0,22.

Sve veći broj djece rađa se izvan braka, osobito prvorođena. Udio živorođenih izvan braka u 2022. godini iznosio je 24,8 %, dok je udio prvorođenih izvan braka bio 32,9 %. Unatoč porastu udjela živorođenih izvan braka u Hrvatskoj od 2000-ih, ovaj udio i dalje spada među najniže u EU, iznad samo Grčke i Cipra. Prosječno, u državama članicama EU-a oko 43 % djece rađa se izvan braka.

⁹ Eurostat. (2022). *Population on 1 January by age group, sex and citizenship*. Luxembourg: Eurostat.

¹⁰ Eurostat. (2022). *Population on 1 January by age group, sex and citizenship*. Luxembourg: Eurostat.

Podaci iz Popisa stanovništva 2021. godine pokazuju da većina maloljetne djece u Hrvatskoj živi s oba roditelja u braku (78,2 %). Oko 12 % djece živi samo s majkom, dok je manje od 3 % maloljetne djece koja žive samo s ocem. Približno 7 % maloljetne djece živi s roditeljima u izvanbračnoj vezi.

Što se tiče obiteljskih kućanstava, najčešće su bračni parovi s djecom mlađom od 25 godina, koji čine 35,1 % svih obiteljskih kućanstava. Bračni parovi bez djece čine 27,5 % svih obiteljskih kućanstava, a samohrani roditelji s djecom čine 3,6 % obiteljskih kućanstava.¹¹

Samačka kućanstva u Republici Hrvatskoj česta su među starijim osobama, osobito ženama u dobi od 65 i više godina, dok su među mladima u dobi od 15 do 29 godina relativno rijetka (Eurostat, 2022; Državni zavod za statistiku, 2021).

Kako bismo olakšali razumijevanje i analizu demografskih i obiteljskih trendova, podatke ćemo prikazati u tablici.

Tablica 1.

KATEGORIJA	PODACI
Prosječna dob napuštanja roditeljskog doma	- 2002.: 28,3 godine - 2021.: 33,3 godine - Muškarci (2021.): 34,9 godina - Žene (2021.): 31,8 godina
Prosječna dob ulaska u prvi brak	- 2001.: Muškarci: 28,5 godina, Žene: 25,4 godina - 2020.: Muškarci: 31,3 godina, Žene: 28,8 godina
Totalna stopa sklapanja prvog braka	- Muškarci: 67% - Žene: 72%
Vrsta obiteljskih kućanstava	- Bračni parovi s djecom mlađom od 25 godina: 35,1% - Bračni parovi bez djece: 27,5% - Samohrani roditelji s djecom: 3,6%
Vrsta kućanstava među starijima i mladima	- Samačka kućanstva među osobama 65+ godina: Česta - Samačka kućanstva među mladima 15-29

¹¹ Državni zavod za statistiku, 2021.

	godina: Relativno rijetka (Eurostat, 2022; Državni zavod za statistiku, 2021)
--	--

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2021

2.6. Ekonomski i društveni utjecaji

Starenje stanovništva ima dalekosežne ekonomske i društvene posljedice koje se ogledaju u različitim aspektima društva. Povećanje udjela starijih osoba u populaciji može dovesti do značajnih promjena i izazova koje je potrebno pažljivo upravljati kako bi se osigurala održivost ekonomskih i socijalnih sustava.

- Povećanje troškova zdravstvene i socijalne skrbi

Jedan od najizraženijih utjecaja starenja stanovništva je povećanje troškova zdravstvene i socijalne skrbi. Stariji ljudi obično trebaju više medicinske skrbi i socijalnih usluga. S porastom broja starijih osoba, zdravstveni sustavi mogu biti preopterećeni, što može dovesti do duljih čekanja na medicinske usluge i povećanja troškova zdravstvene skrbi. U Hrvatskoj, kao i u mnogim drugim zemljama, već sada vidimo rastući trend u potrošnji na zdravstvo, što zahtijeva dodatna sredstva i efikasnije upravljanje resursima.

Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, troškovi zdravstvene skrbi za osobe starije od 65 godina čine značajan dio ukupnih zdravstvenih troškova. Stariji ljudi su skloniji kroničnim bolestima, što dodatno povećava potrebu za medicinskom skrbi, lijekovima i rehabilitacijskim uslugama. Osim toga, socijalne usluge kao što su domovi za starije osobe, pomoć u kući i druge vrste podrške također doživljavaju povećanu potražnju.

- Promjena u tržištu rada

Smanjenje broja radno sposobnih osoba može dovesti do manjka radne snage, što može utjecati na gospodarski rast i produktivnost. Kako se populacija stari, udio starijih radnika u ukupnoj radnoj snazi raste. To može imati nekoliko posljedica. Prvo, stariji radnici mogu imati drugačije radne sposobnosti i potrebe u odnosu na mlađe radnike. Iako imaju više iskustva, mogu imati i manje fizičke sposobnosti, što može utjecati na njihovu produktivnost.

Nadalje, povećanje udjela starijih radnika može utjecati na fleksibilnost i prilagodljivost tržišta rada. Stariji radnici mogu biti manje spremni prihvatiti promjene i prilagoditi se novim tehnologijama i radnim

uvjetima. Ovo može zahtijevati dodatne obuke i prilagodbe radnog okruženja kako bi se osiguralo da stariji radnici mogu učinkovito sudjelovati u radnom procesu.¹²

- Pritisak na mirovinske sustave

Veći broj umirovljenika u odnosu na broj radnika može ugroziti održivost mirovinskih sustava. Tradicionalni mirovinski sustavi često se oslanjaju na doprinos radno sposobnog stanovništva za isplatu mirovina umirovljenicima. Kako se omjer radnika i umirovljenika mijenja, može doći do povećanog pritiska na mirovinske fondove.¹³

U Hrvatskoj, gdje se već sada bilježi visok udio starijih osoba u populaciji, održivost mirovinskog sustava postaje sve veći izazov. Prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, omjer radnika i umirovljenika kontinuirano opada, što zahtijeva reforme kako bi se osigurala dugoročna financijska stabilnost sustava. Moguće mjere uključuju povećanje dobi za odlazak u mirovinu, poticanje duljeg radnog vijeka i povećanje mirovinskih doprinosa.

- Društvene promjene

Starenje stanovništva može utjecati na obiteljske strukture, društvene mreže i međugeneracijsku solidarnost. S porastom broja starijih osoba, obitelji se suočavaju s povećanim pritiskom da pruže skrb starijim članovima. Ovo može utjecati na radno sposobne članove obitelji, posebno žene, koje često preuzimaju veću odgovornost za skrb o starijim osobama. Promjene u obiteljskim strukturama također mogu utjecati na društvene mreže i međugeneracijsku solidarnost. Smanjenje broja djece i povećanje broja starijih osoba može smanjiti podršku koju starije osobe dobivaju unutar obitelji, što povećava potrebu za institucionalnom skrbi i podrškom zajednice. Ovo može zahtijevati prilagodbu politika i infrastrukture kako bi se zadovoljile potrebe starije populacije, uključujući razvoj usluga za podršku starijim osobama, prilagodbu stambenih jedinica i javnih prostora, te jačanje socijalne kohezije (Grobovšek, J. (2018)).

¹² Bakotić, D. i Vulić, A. (2022): Izazovi s tržišta rada i upravljanje ljudskim resursima

¹³ Akrap, A., (2006.)

3. TRŽIŠTE RADA

Tržište rada predstavlja prostor na kojem se susreću ponuda i potražnja za radnom snagom. Ono igra ključnu ulogu u ekonomiji svake zemlje jer određuje kako se ljudski resursi koriste i raspoređuju, utječući na gospodarski rast, produktivnost i socijalnu stabilnost.

3.1. Definicija tržišta rada

Tržište rada predstavlja dinamičan sustav interakcije između poslodavaca i radnika, gdje se određuju uvjeti zapošljavanja kao što su plaće, radno vrijeme, radni uvjeti i socijalne beneficije. Ovaj kompleksni sustav definira i oblikuje ekonomske odnose unutar društva.

Ponuda rada obuhvaća sve osobe koje su sposobne i voljne raditi, bilo da su trenutno zaposlene ili aktivno traže posao. Faktori koji utječu na ponudu rada uključuju demografske aspekte poput stope nataliteta i smrtnosti, migracije te obrazovne i stručne kvalifikacije radne snage.

S druge strane, potražnja za radnom snagom proizlazi iz potrebe poslodavaca za radnicima koji će obavljati poslove i proizvoditi robu ili pružati usluge. Ova potražnja ovisi o ekonomskom rastu, tehnološkim promjenama i strukturi specifične industrije ili gospodarskog sektora.

Analiza tržišta rada ključna je za razumijevanje njegove dinamike i identifikaciju ključnih izazova i prilika u području zapošljavanja. Politike zapošljavanja, obrazovanja i socijalne politike često se razvijaju na temelju informacija i trendova dobivenih iz analize tržišta rada kako bi se podržala uravnotežena i održiva ekonomska aktivnost te poboljšala kvaliteta života radnika.

3.2. Struktura tržišta rada

Struktura tržišta rada može se analizirati kroz različite segmente koji obuhvaćaju sektorsku podjelu, kvalifikacijske razine te demografske karakteristike radne snage.

Sektorska struktura tržišta rada obuhvaća različite sektore poput poljoprivrede, industrije, usluga i tehnologije. Svaki od tih sektora ima specifične potrebe za radnom snagom, različite razine plaća i specifične uvjete rada. Na primjer, sektor poljoprivrede često zahtijeva fizički napor i sezonski rad, dok sektor tehnologije traži visoko kvalificirane radnike s naprednim digitalnim vještinama.

Kvalifikacijska struktura radne snage podijeljena je prema razini obrazovanja i vještina radnika. Ova podjela odražava različite zahtjeve tržišta rada u smislu tehnološkog napretka i promjena u ekonomiji. Primjerice, s napretkom tehnologije i automatizacije, povećava se potražnja za visokokvalificiranim

radnicima koji posjeduju specijalizirana znanja iz STEM područja (znanost, tehnologija, inženjering, matematika).

Demografska struktura tržišta rada analizira se prema dobnim skupinama, spolu i drugim demografskim karakteristikama radnika. Ovo istraživanje pruža uvid u udio mladih, srednjih i starijih radnika, kao i u sudjelovanje žena na radnom tržištu. Na primjer, starenje stanovništva može utjecati na smanjenje radno sposobne populacije i povećanje udjela starijih radnika koji ostaju aktivni duže u radnom vijeku.¹⁴

Ovi segmenti omogućuju dublje razumijevanje dinamike tržišta rada i pružaju temelje za razvoj politika zapošljavanja, obrazovnih programa i socioekonomskih mjera prilagođenih specifičnim potrebama svake društvene zajednice.

3.3. Faktori koji utječu na tržište rada

Faktori koji utječu na tržište rada obuhvaćaju širok spektar elemenata kao što su demografske promjene, ekonomski uvjeti, tehnološki napredak i vladine politike. Starenje stanovništva predstavlja značajan demografski trend koji često rezultira smanjenjem radno sposobne populacije i povećanjem udjela starijih radnika. Ovo može značajno utjecati na održivost mirovinskih sustava te zahtijevati prilagodbe u radnoj snazi kako bi se osiguralo kontinuirano zadovoljavanje potreba tržišta rada.

Ekonomski uvjeti igraju ključnu ulogu u dinamici tržišta rada. Tijekom razdoblja gospodarskog rasta, općenito se povećava potražnja za radnom snagom, dok recesije često dovode do smanjenja zapošljavanja i porasta nezaposlenosti. Ovi ciklički uvjeti mogu imati dugoročne posljedice na stabilnost tržišta rada i opću ekonomsku dinamiku.¹⁵

Tehnološki napredak, poput automatizacije, digitalizacije i umjetne inteligencije, transformira strukturu zanimanja. Dok stvaraju potrebu za novim vještinama i radnim mjestima u područjima kao što su programiranje, inženjering i analitika podataka, istovremeno mogu smanjiti potrebu za poslovima koji su postali automatizirani. Ova promjena zahtijeva kontinuirano usklađivanje vještina radne snage s novim tehnološkim zahtjevima kako bi se održala konkurentnost na globalnom tržištu rada.

Vladine politike također imaju značajan utjecaj na tržište rada. Zakonodavstvo o radu može regulirati uvjete zapošljavanja, prava radnika i radničke standarde, što utječe na radnu fleksibilnost i uvjete rada. Obrazovne politike igraju ključnu ulogu u razvoju vještina potrebnih za suvremena radna mjesta i mogu pomoći u smanjenju jaza između ponude i potražnje na tržištu rada. Migracijske politike utječu

¹⁴ Družić, I. (2004): Resursi i tržišta hrvatskog gospodarstva

¹⁵ Mrkonjić, A. (2016).

na dostupnost radne snage i kulturnu raznolikost, dok socijalna sigurnost osigurava zaštitu radnika i pravednost u društvenom sustavu.

Sve ove komponente zajedno oblikuju složeni pejzaž tržišta rada, gdje su brze promjene i adaptacija ključne za održavanje ravnoteže između potreba gospodarstva, zahtjeva radnika i društvenih očekivanja. Razumijevanje ovih faktora ključno je za formuliranje politika i strategija koje podržavaju održivo i prosperitetno tržište rada u Republici Hrvatskoj i šire.

3.4. Mjerenje tržišta rada

Kada je riječ o mjerenju tržišta rada, ključni indikatori uključuju stopu nezaposlenosti, koja odražava postotak radno sposobnog stanovništva koje aktivno traži posao; stopu sudjelovanja, koja mjeri postotak zaposlenih i onih koji traže posao; prosječnu plaću, koja pokazuje prosječnu zaradu radnika; te trajanje nezaposlenosti, koje mjeri koliko dugo prosječno nezaposlena osoba traži posao.

Ovi indikatori zajedno pružaju cjelovit uvid u stanje tržišta rada, pomažući analizirati ekonomsku situaciju, prepoznati strukturne probleme te informirati razvoj politika usmjerenih na poticanje zapošljavanja i socijalne stabilnosti.

4. DEMOGRAFSKA SITUACIJA U RH

4.1. Trenutna demografska struktura

Demografska situacija u Republici Hrvatskoj predstavlja kompleksan izazov s dubokim posljedicama na ekonomiju i društvo. Analizirajući trenutno stanje i projekcije, možemo razumjeti kako starenje stanovništva oblikuje nacionalne politike i strategije razvoja.

U Hrvatskoj se trenutno susrećemo s trendom starenja stanovništva. Prema statističkim podacima, udio osoba starijih od 65 godina kontinuirano raste, dok je udio djece i mladih u padu. Očekivani životni vijek stanovnika također se povećava, što je rezultat poboljšanja zdravstvenih standarda i brige o starijoj populaciji.¹⁶

Tablica 2.

¹⁶ (Juran, 2023)

Hrvatska 2021.	Muškarci	Žene	Ukupno
Broj stanovnika	1.874.566	2.013.963	3.888.529
Broj osoba starijih od 65 g.	361.330	507.308	868.638
Udio (%) osoba starijih od 65 g.	19,28 %	25,19 %	22,34 %

Izvor: DZS I RCMZZZSO - SJG NZJZ „Dr. Andrija Štampar“

4.2. Povijesni demografski trendovi

Povijesni i trenutni demografski trendovi: stopa nataliteta u Hrvatskoj je među najnižima u Europi, što dovodi do smanjenja broja mladih radno sposobnih ljudi. S druge strane, stopa migracija također utječe na demografsku strukturu, pri čemu migracijski saldo može varirati iz godine u godinu. Prema projekcijama, udio starijih osoba će se značajno povećati u sljedećim desetljećima. To postavlja izazove za mirovinske sustave, zdravstvenu skrb i socioekonomske politike koje trebaju adekvatno odgovoriti na potrebe sve starije populacije (Puljiz, V. (2012)).

Otkako je Hrvatska proglasila neovisnost 1991. godine, bilježi se značajan pad broja stanovnika. Prema službenom popisu stanovništva iz 1991. godine u Hrvatskoj je živjelo 4.784.265 stanovnika. Popis stanovništva iz 2021. otkrio je značajan pad hrvatskog stanovništva, pa se taj broj smanjio na 3.871.833, što predstavlja pad od 413.056 osoba u odnosu na brojke zabilježene 2011. godine ovaj strmoglav pad.¹⁷

Podaci otkrivaju zabrinjavajući nesrazmjer u broju stanovnika u usporedbi s drugim zemljama Europske unije. Prema podacima Eurostata, Hrvatska bilježi najbrži godišnji pad stanovništva u usporedbi sa svim ostalim zemljama Europske unije, s padom od prosječno 1% godišnje. Ovaj pad broja stanovnika može se pripisati raznim čimbenicima, uključujući iseljavanje i pad nataliteta. Negativna putanja ovih demografskih promjena ima značajan utjecaj na hrvatsko gospodarstvo, jer dovodi do smanjenja radne snage i manje radno sposobnog stanovništva, što u konačnici rezultira smanjenjem bruto domaćeg proizvoda (BDP) (Eurostat, 2021)

4.3. Projekcije budućih demografskih promjena

Postoje značajne regionalne razlike u demografskoj strukturi u Hrvatskoj. Urbana područja često imaju nižu stopu nataliteta i viši prosječni životni vijek u usporedbi s ruralnim područjima. Ovo može zahtijevati diferencirane pristupe u razvoju i provedbi politika usmjerenih na demografsku revitalizaciju.

¹⁷ (Modruš, 2020.)

Starenje stanovništva direktno utječe na ekonomske politike u Hrvatskoj. Potrebno je promišljati o inovativnim rješenjima za održavanje ekonomske produktivnosti i osiguranje adekvatne skrbi za sve dobne skupine.¹⁸

Ukupno gledano, demografska situacija u Republici Hrvatskoj zahtijeva sustavni pristup i dugoročno planiranje kako bi se odgovorilo na izazove koji proizlaze iz starenja stanovništva. Razumijevanje ovih demografskih dinamika ključno je za oblikovanje održivih politika i strategija za budući razvoj zemlje.

4.4. Depopulacija i njezinog mogućeg utjecaja na dobni sastav stanovništva

Budućnost će karakterizirati značajne demografske promjene, činjenica koja je široko priznata na temelju projekcija. Pretpostavlja se da su i stopa nataliteta i neto razine Unatoč činjenici da migracije nemaju značajniji utjecaj na rast stanovništva, u Hrvatskoj se očekuje značajan pad stanovništva. Prema posljednjoj demografskoj projekciji koju je objavio Eurostat, očekuje se da će hrvatsko stanovništvo do 2050. pasti na otprilike 3,4 milijuna, što predstavlja smanjenje od 12,4%. Nadalje, predviđa se da će pasti ispod 2,8 milijuna do Hrvatska će se susresti s jednom od najznačajnijih demografskih prepreka koja iznosi 28,3% ili 2100. Hrvatska, kao i mnoge druge zemlje, proživljava jedno od najizazovnijih razdoblja u svojoj povijesti. Na temelju ovih projekcija vidljivo je da prednjače zemlje u Europi koje se smatraju najranjivijima (Eurostat, 2020).

Među brojnim zemljama koje su suočene s ovim globalnim fenomenom, Hrvatska se ističe kao jedna od najosjetljivijih nacija u Europi, što pokazuju i ove projekcije Eurostata. Prema projekcijama, u Sloveniji se do kraja ovog stoljeća očekuje pad stanovništva od 9%. S druge strane, u Danskoj se predviđa povećanje od 8%, dok se u Austriji predviđa povećanje od 4%. Najznačajniji rast predviđa se za Irsku, sa nevjerojatnih 35% porasta stanovništva. Ovaj porast pripisuje se kombinaciji većeg prirodnog prirasta stanovništva od 11% i pozitivnog neto migracija od 23%. Ove statistike odnose se na ukupno 27 zemalja.

Među 27 zemalja članica Europske unije, 16 je zemalja koje će svjedočiti smanjenju stope rasta stanovništva. U tom pogledu prednjače Latvija, Litva, Rumunjska, Bugarska i Hrvatska. Ovaj novonastali trend nedvojbeno je zabrinjavajući, jer sve manji broj stanovnika potencijalno može imati značajne implikacije.

¹⁸ Lino Modruš, Demografski potencijali urbanih područja, Pula 2020.

Negativna stopa prirodnog priraštaja stanovništva zabrinjavajući je trend koji ima dalekosežne društvene, ekonomske i političke implikacije, ne samo u Hrvatskoj nego u ostalim zemljama Europske unije. Ovaj trend je primarni faktor koji pridonosi smanjenju broja stanovnika, a prema projekcijama očekuje se da će se zadržati u narednim godinama.¹⁹

5. MAKROEKONOMSKI IZAZOVI

Starenje stanovništva je općepoznat problem, a Hrvatska nije jedina država koja se suočava s ovim izazovom. Tema privlači veliku pozornost zbog brojnih istraživanja i inicijativa usmjerenih prema pronalaženju rješenja za tretiranje starijeg stanovništva. Ovo poglavlje razmatra negativne učinke starenja stanovništva kroz analizu različitih ekonomskih, društvenih i zdravstvenih podataka, identificirajući ključne izazove i raspravljajući o mogućim načinima ublažavanja negativnog trenda.

5.1. Makroekonomski utjecaj starenja stanovništva

Makroekonomski utjecaj starenja stanovništva povezan je s koeficijentom dobne ovisnosti starije populacije. Kada se broj aktivnih odraslih osoba smanjuje u odnosu na broj starijih osoba, očekuje se smanjenje BDP-a po stanovniku. To može dovesti do nedostatka sredstava za održavanje kvalitete života starijih osoba, posebno kroz povećanje javnih izdataka za zdravstvenu skrb, mirovine i usluge dugotrajne skrbi. Usluge dugotrajne skrbi obuhvaćaju različite usluge namijenjene osobama smanjenih funkcionalnih sposobnosti, koje ovise o tuđoj pomoći na duže vrijeme. S manjim brojem uplatitelja mirovinskih doprinosa, očekuje se porast broja korisnika mirovina, što će zahtijevati povećanje doprinosa za socijalno osiguranje i drugih poreza ili smanjenje iznosa mirovina, ili kombinaciju oba prijedloga, kako bi se izbjegle negativne posljedice po državni proračun.

5.2. Utjecaj na tržište rada

Demografske promjene će rezultirati povećanjem prosječne dobi radnika, što će imati značajan utjecaj na tržište rada. Većina istraživanja pokazuje da stariji radnici mogu biti manje produktivni od mlađih radnika. Empirijske studije su otkrile da se produktivnost rada dostiže vrhunac u 40-ima prije nego što počne opadati. To sugerira da postoji negativna veza između starenja radne snage i produktivnosti. Stariji ljudi imaju manje iskustva u novim brzorastućim sektorima, manje su mobilni, poduzetni i manje

¹⁹ Čačić, M. (2019)

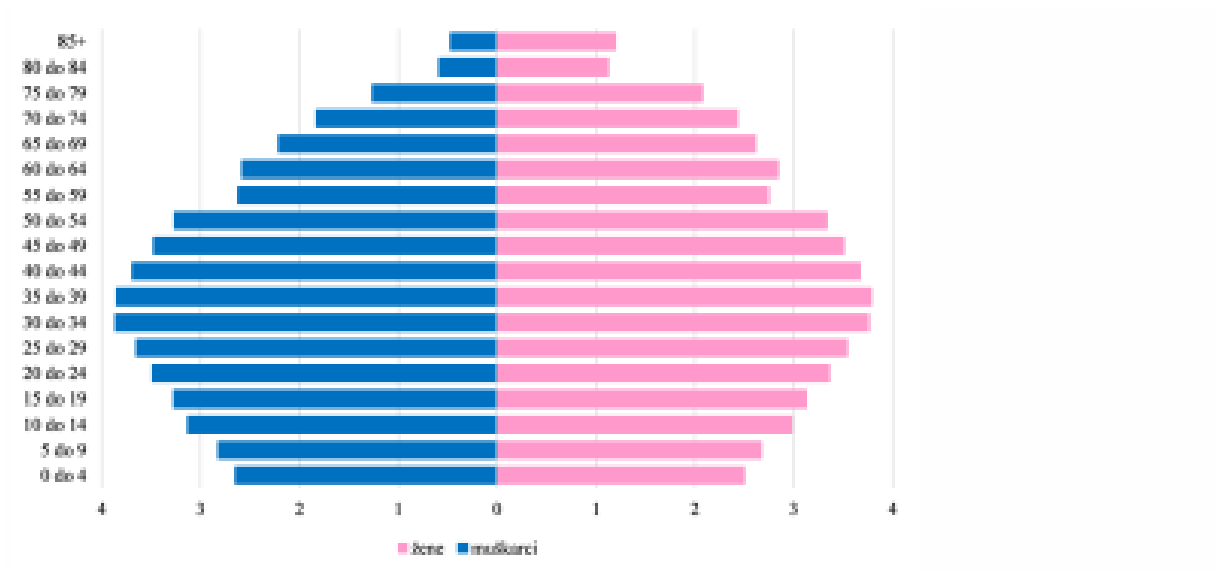
fleksibilni u prilagođavanju novim idejama i tehnologiji. Stoga, vrijednost njihovog rada može biti niža jer njihovo stečeno iskustvo možda neće biti od velike koristi poslodavcima.

Međutim, neki autori se ne slažu s tim, tvrdeći da sve veća nedostupnost kvalificirane radne snage može potaknuti tvrtke da ulože u nove tehnologije radi povećanja produktivnosti. Oni su identificirali niz mjera koje se mogu poduzeti kako bi se smanjili negativni učinci starenja radne snage na produktivnost. To uključuje proširenje pristupa zdravstvenoj skrbi, poboljšanje obuke starijih zaposlenika, povećanje fleksibilnosti tržišta rada kroz smanjenje poreza, kao i poticanje tehnološkog napretka u proizvodnji. Također ističu da mlađe dobne skupine koje ulaze na tržište rada imaju bolje obrazovanje i pripremu, što bi moglo nadoknaditi ili čak nadmašiti gubitak produktivnosti zbog sve većeg broja starijih radnika. Osim toga, vještine starijih radnika ne nužno opadaju, jer ljudski mozak može nadoknaditi padove određenih kognitivnih funkcija poboljšanjima u drugim područjima, oslanjajući se na prethodno iskustvo. Također, starije osobe imaju prednosti u određenim područjima osobnosti i ne kognitivnih vještina. Stoga je jasno da postoji niz perspektiva kada je riječ o sposobnostima starijih osoba, što ukazuje na činjenicu da starije osobe imaju potencijalne sposobnosti koje mogu ublažiti negativne aspekte starenja stanovništva na tržištu rada.

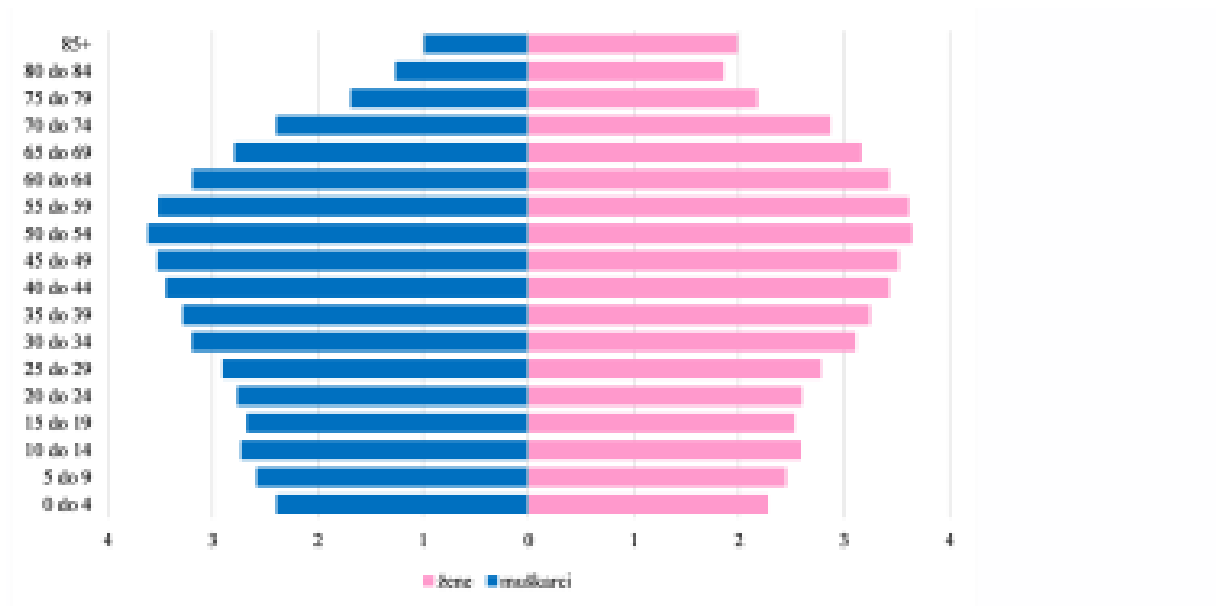
5.3. Socijalne i rodne nejednakosti

Kako društva stare, nejednakost se povećava između radnika s različitim kvalifikacijama, kao i između muškaraca i žena. Ovo je uglavnom rezultat sve veće razlike u plaćama između kvalificiranih i nekvalificiranih radnika, kao i činjenice da žene često imaju prekide u karijeri što dovodi do manjih primanja i kasnije niže mirovine. U 2021. godini, 21% žena u dobi od 75 ili više godina u Europskoj uniji bilo je u riziku od siromaštva, što je za 7 postotnih bodova više od muškaraca iste dobi. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, stopa rizika od siromaštva je postotak osoba čiji raspoloživi ekvivalentni dohodak je ispod praga rizika od siromaštva. Ova stopa ne pokazuje koliko je osoba zaista siromašno, već koliko njih ima dohodak ispod tog praga.

Grafikon 1.: Dobno – spolna piramida EU u 2001. (udjeli u ukupnom stanovništvu)

Grafikon 2.: Dobno – spolna piramida EU u 2022. (udjeli u ukupnom stanovništvu)

Izvor grafova: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Na grafikonima 1. i 2. prikazano je starenje stanovništva EU. U 2001. godini, najveća dobna skupina prema udjelu u ukupnom stanovništvu bila je ona od 30 do 39 godina. U 2022. godini, ova najveća dobna skupina pomaknula se na osobe od 50 do 59 godina. Također je došlo do povećanja udjela osoba starijih od 65 godina u promatranom razdoblju.

5.5. Hrvatski mirovinski sustav

Hrvatski mirovinski sustav organiziran je u tri stupa: Prvi stup, Drugi stup i Treći stup. Prvi stup je obavezan, financiran doprinosima koje poslodavci mjesečno uplaćuju u državnu blagajnu u iznosu od 15% bruto plaće osiguranika (zaposlenika). Godine 2002. uveden je Drugi stup, kapitalizirani sustav koji se također financira iz doprinosa vezanih uz primanja zaposlenika (5% bruto plaće), a upravljaju ga privatni mirovinski fondovi. Osobe u dobi od 40 do 49 godina imale su mogućnost izbora, dok su osobe starije od 50 godina morale ostati u obveznom javnom programu Prvog stupa s punim doprinosima od 20% oporezive plaće. Treći stup je neobavezan i pod upravom privatnih banaka i osiguravajućih društava. (Čačić, M. (2019)).

Ukupni troškovi Prvog stupa iznosili su 11,1% BDP-a u 2014. godini, s značajnim financiranjem iz proračuna središnje države (44,4%), što predstavlja značajan teret za javne financije.

Za stjecanje prava na starosnu ili prijevremenu mirovinu, pojedinci moraju ispuniti dva ključna uvjeta: dob za odlazak u mirovinu i godine mirovinskog staža. Trenutno je dob za odlazak u mirovinu za muškarce 65 godina, a za žene 62 godine i 6 mjeseci, s mogućnošću prijevremene mirovine pet godina ranije. Za starosnu mirovinu potrebno je minimalno 15 godina staža doprinosa, dok je za prijevremenu mirovinu potrebno najmanje 35 godina. Od 2014. godine uvedene su nove opcije prijevremenog umirovljenja koje ne smanjuju visinu mirovine, poput navršenih 60 godina života i najmanje 41 godine uplaćenih doprinosa, ili navršenih godina za prijevremeno umirovljenje uz najmanje 2 godine nezaposlenosti zbog bankrota poslodavca. Moguće je odgoditi umirovljenje do najviše 5 godina.

Reforma kojom se dobna granica za odlazak u mirovinu trebala podići na 67 godina od 2033. godine povučena je krajem 2019. godine nakon javnog protivljenja. Izjednačavanje dobi za odlazak u mirovinu i čekanja za starosnu i prijevremenu mirovinu za oba spola odgođeno je s 2026. na 2029. godinu.

Invalidska mirovina odobrava se osobama koje imaju djelomičan ili potpuni gubitak radne sposobnosti i ispunjavaju određene stavke i druge kriterije. Obiteljska mirovina dostupna je članovima obitelji preminulih osoba uz zadovoljavanje specifičnih uvjeta.²⁰

5.5. Zdravstveni i socijalni troškovi

Starenje stanovništva povećava troškove zdravstvene skrbi i dugotrajne njege. Smjer razvoja održivog modela financiranja zdravstvenih usluga i socijalne skrbi, uključujući podizanje učinkovitosti zdravstvenog sustava i promicanje zdravog starenja kako bi se smanjili zdravstvenih troškova.

²⁰ (Juran, 2023)

5.6. Porezni sustav i fiskalna politika

Demografske promjene imaju značajan utjecaj na porezne prihode države te zahtijevaju prilagodbu fiskalne politike kako bi se očuvala fiskalna stabilnost. Smanjenje radno sposobnog stanovništva može rezultirati manjim prihodima od poreza, dok istovremeno rastu izdaci za mirovine, zdravstvo i ostale socijalne usluge. Ovo stvara pritisak na državni proračun i zahtijeva promjene u poreznim politikama kako bi se osigurala adekvatna financijska održivost.

Porezne reforme postaju ključne u optimizaciji poreznih prihoda, povećanju efikasnosti poreznog sustava te prilagodbi novim demografskim uvjetima. To može uključivati promjene u strukturi poreznih stopa, širenje poreznih baza ili uvođenje novih poreznih mjera koje potiču gospodarski rast i zapošljavanje. Važno je također usmjeriti se na odgovorno upravljanje javnim financijama kako bi se osigurala stabilnost i održivost državnih financija u dužem vremenskom razdoblju (Jurčić, Lj., Pavić, I. (2013)).

5.7. Produktivnost i inovacije

Starenje radne snage može negativno utjecati na produktivnost ukoliko se ne poduzmu odgovarajuće mjere za prilagodbu radnih praksi i nadoknadu nedostatka radne snage. Ključno je poticati cjeloživotno učenje, inovacije i tehnološki razvoj kako bi se održala visoka produktivnost i konkurentnost gospodarstva usprkos demografskim promjenama.

Cjeloživotno učenje postaje nužno kako bi se radna snaga prilagodila novim tehnologijama i zahtjevima tržišta rada. To može uključivati ulaganja u obrazovanje, treninge i prekvalifikacije za starije radnike te poticanje inovacija u procesima rada i upravljanja. Inovacije, posebno u digitalnim tehnologijama, mogu transformirati način rada i pridonijeti većoj efikasnosti i produktivnosti.

5.8. Ekonomska migracija i demografski pritisci

Migracija predstavlja važan faktor koji može ublažiti negativne efekte starenja stanovništva osiguravanjem dodatne radne snage i povećanjem demografskog rasta. U kontekstu demografskih pritisaka, migracijske politike igraju ključnu ulogu u upravljanju integracijom migranata i prilagodbom tržišta rada.

Efikasne migracijske politike trebaju podupirati integraciju migranata kroz pristup tržištu rada, obrazovanju i socijalnoj inkluziji. Važno je balansirati potrebu za dodatnom radnom snagom s

očuvanjem socijalne kohezije i sprečavanjem eventualnih ekonomskih ili društvenih tenzija. Također, migracija može doprinijeti diversifikaciji radne snage i unapređenju globalne konkurentnosti zemlje, ali zahtijeva jasno definirane politike i strategije kako bi se maksimizirale koristi za društvo i gospodarstvo.

6. STRATEGIJA UBLAŽAVANJA

Na razini Europske unije usvojene su strategije za suočavanje s učincima starenja stanovništva, koje uključuju smanjenje javnog duga, povećanje stope zaposlenosti i produktivnosti te reformu mirovinskog sustava, sustava zdravstvene zaštite i dugotrajne skrbi. Prema Strategiji Europa 2020²¹, cilj je bio povećati stopu zaposlenosti u dobi od 20 do 64 godine na 75% do 2020. godine. Unatoč pandemiji Covida-19, stopa zaposlenosti u Europskoj uniji bila je 73,1% u 2021. godini, a novi je cilj doseći 78% do 2030. godine. Dodatne strategije uključuju aktivnu podršku zapošljavanju putem traženja poslova, obuke i prekvalifikacija radi osiguravanja adekvatnih mirovina i produljenja radne participacije.

Europska komisija ističe važnost prilagodbe naknada i povećanja sudjelovanja na tržištu rada, posebno za žene i starije radnike, kako bi se osigurala stabilnost mirovinskog sustava. Preporuke Komisije uključuju poboljšanje pristupa cjeloživotnom učenju, prilagodbu radnih mjesta raznolikijoj radnoj snazi te izjednačavanje dobi za umirovljenje između spolova. Ove mjere imaju za cilj nadoknaditi materijalne gubitke koje žene često doživljavaju zbog prekida karijere. Komisija također promiče aktivno i zdravo starenje te potiče ravnotežu između poslovnog i privatnog života.

Aktivno starenje, kako ga definira Svjetska zdravstvena organizacija (WHO²²), podrazumijeva optimizaciju prilika za zdravlje, sudjelovanje i sigurnost kako bi se poboljšala kvaliteta života starijih osoba kako starost napreduje. To uključuje održavanje i sudjelovanje u aktivnostima koje podržavaju tjelesno, mentalno i društveno blagostanje. Aktivno starenje ne samo da koristi pojedincima, već i društvu u cjelini, potičući ekonomske i društvene doprinose starijih građana. Promicanje aktivnog starenja zahtijeva intervencije koje adresiraju fizičke i psihičke potrebe starijih ljudi, uključujući redovitu tjelesnu aktivnost, zdravu prehranu i mentalnu stimulaciju.

Europsko inovacijsko partnerstvo za aktivno i zdravo starenje (EIP o AHA-i) razvilo je Indeks aktivnog starenja (AAI) za mjerenje sposobnosti starijih osoba da aktivno sudjeluju u društvenom životu. Hrvatska spada u prvu (zelenu) skupinu zemalja s drugim najnižim rezultatom AAI-a od 29.7 bodova za

²¹ Europa 2020: Strategija za pametan, održiv i uključiv rast" (2010)

²² World Health Organization

2018. godinu, zajedno s Grčkom, Rumunjskom, Mađarskom, Slovenijom, Poljskom, Bugarskom, Slovačkom, Italijom i Španjolskom.

Svjetska zdravstvena organizacija identificirala je četiri prioritetna područja za promicanje aktivnog starenja: prilagodbu zdravstvenih sustava potrebama starijih osoba, razvoj dugoročnih sustava skrbi, stvaranje okruženja prilagođenog starenju i poboljšanje mjerenja i praćenja (WHO, 2015.). Kako bi se potaknulo zapošljavanje starijih osoba, OECD i Svjetska banka preporučuju poticanje cjeloživotnog učenja u digitalnim tehnologijama te prilagodbu zakona o radu i mirovinskom osiguranju.

Mirovinski sustavi u EU prošli su kroz reforme posljednjih godina kako bi se povećala dob za umirovljenje i osigurala održivost u svjetlu demografskih promjena. S povećanjem očekivane dugovječnosti, mirovinski sustavi suočavaju se s rastućim pritiskom. U većini zemalja članica provedene su reforme uvođenjem automatskih mehanizama uravnoteženja i povezivanjem dobi za umirovljenje s očekivanom životnom dobi. Podizanje dobi za odlazak u mirovinu na 67 godina postala je uobičajena mjera u mnogim europskim zemljama. Mirovinski sustavi variraju među državama članicama, s najrasprostranjenijim sustavom međugeneracijske solidarnosti i kombinacijom s individualnom kapitaliziranom štednjom.

6.1. Politike povećanja zaposlenosti

Politike povećanja zaposlenosti su ključne za ekonomski rast i socijalnu stabilnost. Poticanje poduzetništva može se ostvariti kroz subvencije, porezne olakšice, kreditne linije i mentorstvo, kao i administrativnu podršku koja smanjuje birokratske prepreke za osnivanje i vođenje poslovanja. Start-up inkubatori i akceleratori igraju ključnu ulogu u poticanju inovacija i stvaranju novih radnih mjesta. Ulaganje u obrazovanje i obuku, posebno u tehničko i strukovno obrazovanje, programe prekvalifikacije i cjeloživotno učenje, može značajno doprinijeti razvoju ljudskog kapitala. Posebna pažnja treba biti posvećena digitalnim vještinama koje su sve više tražene u modernoj ekonomiji. Kreiranje povoljnog okruženja za investicije, uključujući poticajnu poreznu politiku, stabilno pravno okruženje i dobro razvijenu infrastrukturu, privlači domaće i strane investicije. Javna ulaganja u infrastrukturu, kao što su prometne mreže i digitalna infrastruktura, također mogu izravno povećati zaposlenost. Aktivne politike tržišta rada, poput burzi rada, programa stručnog usavršavanja i javnih radova, pomažu nezaposlenima da pronađu posao. Učinkoviti sustavi posredovanja na tržištu rada olakšavaju povezivanje ponude i potražnje za radnom snagom. Poboljšanje radnih uvjeta, uključujući sigurnost na radu, pravične plaće i radna prava, može povećati zaposlenost jer potiče radnike da ostanu aktivni na tržištu rada.²³

²³ Mrnjavac, Ž. (1996)

6.2. Reformiranje mirovinskog sustava

Reformiranje mirovinskog sustava je ključno za osiguranje održivosti mirovina u kontekstu starenja stanovništva. Jedna od najčešće predlaganih strategija je postupno povećanje zakonske dobi za odlazak u mirovinu, što smanjuje pritisak na mirovinski sustav produžujući radni vijek i smanjujući broj godina tijekom kojih se isplaćuju mirovine. Uvođenje poticaja za radnike koji odluče ostati na tržištu rada duže od zakonske dobi za umirovljenje može smanjiti teret na mirovinski sustav, a to može uključivati veće mirovine za svaki dodatni radni mjesec ili godinu. Diversifikacija mirovinskih izvora, poticanje privatne štednje i uvođenje profesionalnih mirovinskih shema mogu diversificirati izvore mirovina i smanjiti pritisak na javni mirovinski sustav. Transparentnost, odgovornost i profesionalno upravljanje mirovinskim fondovima ključno je za osiguranje njihovog dugoročnog uspjeha, a vlade mogu postaviti stroge regulatorne okvire kako bi osigurale da fondovi djeluju u najboljem interesu osiguranika. U nekim slučajevima, povećanje doprinosa za mirovinsko osiguranje može biti nužno kako bi se osiguralo dovoljno sredstava za isplatu mirovina, ali ovo treba pažljivo balansirati kako ne bi negativno utjecalo na zapošljavanje i ekonomsku aktivnost. Povećanje prijavljene zaposlenosti i smanjenje rada na crno povećava doprinose za mirovinski sustav i osigurava veće mirovine za sve radnike.

6.3. Zdravstvena zaštita i dugotrajna skrb

Starenje stanovništva povećava potrebu za zdravstvenom zaštitom i dugotrajnom skrbi. Osiguranje dostupnosti zdravstvene zaštite za sve građane, uključujući starije osobe, uključuje preventivne mjere, liječenje akutnih bolesti i upravljanje kroničnim stanjima. Potrebno je razviti održive modele financiranja zdravstvene zaštite koji mogu uključivati kombinaciju javnog financiranja, privatnog osiguranja i participacija pacijenata. Učinkovito upravljanje troškovima i poboljšanje efikasnosti zdravstvenih usluga ključni su za dugoročnu održivost. Razvoj usluga dugotrajne skrbi, poput domova za starije, usluga kućne njege i podrške neformalnim njegovateljima, uključuje i edukaciju i podršku za članove obitelji koji se brinu za starije osobe. Rast populacije starijih osoba zahtijeva povećanje broja zdravstvenih radnika specijaliziranih za gerijatriju i dugotrajnu skrb, te su programi obuke i specijalizacije za zdravstvene radnike ključni za osiguranje adekvatne skrbi. Korištenje novih tehnologija, kao što su telemedicina, nosive zdravstvene tehnologije i digitalni zdravstveni zapisi, može poboljšati dostupnost i kvalitetu zdravstvene zaštite za starije osobe, smanjiti troškove i povećati učinkovitost zdravstvenog sustava. Promicanje zdravog starenja kroz programe prevencije, poput kampanja za zdravu prehranu, tjelesnu aktivnost i prestanak pušenja, može smanjiti potrebu za zdravstvenom skrbi i poboljšati kvalitetu života starijih osoba.

6.4. Aktivno starenje i cjeloživotno učenje

Aktivno starenje i cjeloživotno učenje ključni su za održavanje radne sposobnosti i kvalitete života starijih osoba. Aktivno starenje podrazumijeva sudjelovanje starijih osoba u društvenim, ekonomskim, kulturnim i duhovnim aktivnostima, uključujući poticanje fizičke aktivnosti, volontiranja, sudjelovanja u društvenim organizacijama i kulturnim događanjima. Poticaji za cjeloživotno učenje omogućuju ljudima da stalno obnavljaju i nadograđuju svoje vještine i znanja, a vlade i poslodavci trebaju ulagati u programe obuke i obrazovanja prilagođene starijim radnicima, uključujući fleksibilne oblike učenja, online tečajeve i programe mentorstva. Omogućavanje fleksibilnih oblika rada, poput skraćenog radnog vremena, rada od kuće i privremenih ugovora, može pomoći starijim radnicima da ostanu aktivni na tržištu rada, kao i prilagodba radnih mjesta i radnih uvjeta kako bi se udovoljilo njihovim potrebama. Poticanje međugeneracijske suradnje i mentorstva može obogatiti radnu okolinu i omogućiti prijenos znanja i iskustava između generacija kroz programe mentorstva, zajedničke projekte i aktivnosti koje povezuju mlađe i starije radnike. Programi podrške za tranziciju u mirovinu mogu pomoći radnicima da se pripreme za umirovljenje, uključujući financijsko savjetovanje, planiranje karijere i aktivnosti koje pomažu u prilagodbi na umirovljenički život. Osiguranje pristupa zdravstvenim i socijalnim uslugama pomaže starijim osobama da ostanu zdrave i aktivne, uključujući preventivne zdravstvene mjere, programe podrške za mentalno zdravlje i društvene usluge koje pomažu u prevenciji izolacije i osamljenosti. Učenje digitalnih vještina i pristup informacijskim i komunikacijskim tehnologijama može poboljšati kvalitetu života starijih osoba, a programi obuke za digitalne vještine i pristup internetu omogućuju starijim osobama da ostanu povezane s društvom i sudjeluju u digitalnoj ekonomiji.

7. PRIMJERI IZ PRAKSE

7.1. Uspješni primjeri iz EU

U Europskoj uniji postoji niz uspješnih primjera politika i programa koji su se pokazali učinkovitima u suočavanju s izazovima starenja stanovništva i njihovim utjecajem na tržište rada. Jedan od takvih primjera je program "Aktivno starenje" u Švedskoj. Ovaj program potiče starije radnike da ostanu u radnoj snazi duže, nudeći fleksibilne radne uvjete, mogućnosti za daljnje obrazovanje i obuku te pristup zdravstvenim i socijalnim uslugama. Također, Švedska je poznata po svom sustavu cjeloživotnog učenja, koji omogućava radnicima svih dobi kontinuirano usavršavanje i prilagodbu novim tehnologijama i tržišnim zahtjevima.

Njemačka je još jedan primjer zemlje koja je uspješno implementirala politike za suočavanje s demografskim promjenama. Njemački sustav dualnog obrazovanja, koji kombinira praktičnu obuku u poduzećima s teorijskim obrazovanjem u školama, osigurava da mladi ulaze na tržište rada s relevantnim vještinama. Osim toga, Njemačka je provela reforme mirovinskog sustava koje potiču dulji ostanak u radnoj snazi, uključujući mogućnost fleksibilnog umirovljenja i bonuse za kasnije povlačenje u mirovinu.²⁴

7.2. Inicijative i projekti u Hrvatskoj

U Hrvatskoj postoji nekoliko inicijativa i projekata usmjerenih na rješavanje problema starenja stanovništva i poboljšanje tržišta rada. Jedan od takvih projekata je "Program zapošljavanja žena – Zaželi", financiran iz Europskog socijalnog fonda. Ovaj program ima za cilj povećati zaposlenost žena, posebno onih iz ruralnih područja i starijih od 50 godina, pružajući im mogućnosti za rad u lokalnim zajednicama kao pomoćnice u kući starijim osobama i osobama s invaliditetom.

Još jedan važan projekt je "Garancija za mlade", također financiran iz Europskog socijalnog fonda, koji ima za cilj smanjiti nezaposlenost mladih kroz različite mjere, uključujući obuku, stažiranje i subvencionirano zapošljavanje. Programi poput ovih pomažu u smanjenju nezaposlenosti i poboljšanju vještina radne snage, što je ključno za održavanje ekonomske stabilnosti u zemlji suočenoj s demografskim izazovima.

7.3. Međunarodne suradnje i programi

Međunarodna suradnja i programi također igraju ključnu ulogu u suočavanju s izazovima starenja stanovništva i poboljšanju tržišta rada. Primjer toga je program "Erasmus+" koji omogućava mobilnost studenata, nastavnika i mladih radnika unutar Europske unije, potičući razmjenu znanja i iskustava te poboljšanje kvalifikacija. Ovaj program ne samo da pomaže mladima da steknu nova znanja i vještine, već i potiče međunarodnu suradnju i razumijevanje.

Hrvatska je također aktivna sudionica u programima kao što je "Europski socijalni fond" (ESF) koji financira projekte usmjerene na poboljšanje zaposlenja, socijalnu uključenost i obrazovanje. Kroz ESF, Hrvatska je dobila financijsku podršku za brojne projekte koji imaju za cilj poboljšanje radnih uvjeta, povećanje zaposlenja ranjivih skupina i poticanje cjeloživotnog učenja.

Suradnja s međunarodnim organizacijama, poput Međunarodne organizacije rada (ILO) i Svjetske banke, također omogućava Hrvatskoj pristup ekspertizi i najboljim praksama u području politike rada i

²⁴ Müller, K. (2017). *Germany's aging society and pension reforms: Implications for the future*. Journal of European Social Policy, 248-260.

socijalne sigurnosti. Ove organizacije pružaju tehničku pomoć, financijsku podršku i analitičke resurse koji pomažu u oblikovanju učinkovitih politika i programa za suočavanje s demografskim i ekonomskim izazovima.

8. ZAKLJUČAK

8.1. Sažetak ključnih nalaza

Ovo istraživanje razmatralo je ključne aspekte starenja stanovništva, demografske promjene i njihov utjecaj na tržište rada. Identificirani su glavni faktori koji utječu na tržište rada, kao što su demografske promjene, ekonomski uvjeti, tehnološki napredak i vladine politike. Analiza je pokazala da starenje stanovništva dovodi do smanjenja radno sposobne populacije, dok istovremeno povećava potrebu za socijalnim i zdravstvenim uslugama.

Mjerenje tržišta rada kroz stopu nezaposlenosti, stopu sudjelovanja, prosječnu plaću i trajanje nezaposlenosti otkriva strukturne probleme i izazove s kojima se suočava Hrvatska. Također, uspješni primjeri iz EU i inicijative u Hrvatskoj ilustriraju kako se različite politike i projekti mogu koristiti za ublažavanje negativnih učinaka demografskih promjena.

8.2. Implikacije za politiku

Rezultati ovog istraživanja imaju važne implikacije za kreiranje javnih politika. Prvo, nužno je provesti reforme mirovinskog sustava kako bi se osigurala dugoročna održivost, uključujući poticanje duljeg ostanka u radnoj snazi i prilagodbu dobi za umirovljenje. Drugo, važno je razviti politike koje potiču aktivno starenje i cjeloživotno učenje, omogućujući starijim radnicima da ostanu produktivni i angažirani na tržištu rada.

Treće, potrebno je uložiti u zdravstvenu zaštitu i dugotrajnu skrb, kako bi se zadovoljile rastuće potrebe starije populacije. Konačno, politike povećanja zaposlenosti trebaju se fokusirati na stvaranje prilika za ranjive skupine, kao što su mladi i žene, te osigurati fleksibilne radne uvjete koji odgovaraju suvremenim potrebama radne snage.

8.3. Konačne misli i preporuke

Starenje stanovništva predstavlja jedan od najvećih izazova za tržište rada i ekonomiju u cjelini. Međutim, uz pravilne politike i mjere, moguće je ublažiti negativne učinke i iskoristiti potencijale koje donose demografske promjene.

Preporučuje se da Hrvatska nastavi pratiti primjere uspješnih zemalja EU, prilagođavajući njihove politike lokalnim uvjetima i potrebama. Povećanje investicija u obrazovanje i obuku, te poticanje inovacija i poduzetništva, ključni su za stvaranje dinamičnog i otpornog tržišta rada.

Konačno, važno je osigurati da sve interesne skupine, od vlade i poslodavaca do sindikata i nevladinih organizacija, surađuju u izradi i provedbi strategija koje će omogućiti održivi razvoj i socijalnu koheziju u suočavanju s demografskim izazovima.

9. SAŽETAK

Starenje stanovništva i makroekonomski izazovi

Starenje stanovništva postaje jedno od ključnih demografskih pitanja u većini razvijenih zemalja, uključujući Europsku uniju. Ovaj rad istražuje makroekonomske izazove povezane s ovim trendom, s naglaskom na održivost mirovinskih sustava, pritisak na javne financije i tržište rada. Kroz analizu demografskih podataka i ekonomske projekcije, istraženo je kako starenje populacije utječe na ekonomski rast, investicije i produktivnost. Posebna pažnja posvećena je potrebi za reformama u mirovinskom i zdravstvenom sustavu, kao i važnosti povećanja stope zaposlenosti starijih osoba. Rezultati pokazuju da zemlje koje ne provode pravovremene reforme riskiraju sporiji gospodarski rast i povećane fiskalne pritiske. U zaključku se predlažu strategije koje uključuju poticanje aktivnog starenja i prilagodbu socijalnih politika.

Ključne riječi: starenje stanovništva, makroekonomski izazovi, mirovinski sustav

Population Aging and Macroeconomic Challenges

Population aging has become one of the key demographic issues in most developed countries, including the European Union. This paper explores the macroeconomic challenges associated with this trend, focusing on the sustainability of pension systems, the pressure on public finances, and the labor market. Through the analysis of demographic data and economic projections, the study examines how aging populations affect economic growth, investments, and productivity. Special attention is given to the need for reforms in the pension and healthcare systems, as well as the importance of increasing the employment rate of older individuals. The results show that countries failing to implement timely reforms risk slower economic growth and increased fiscal pressures. The conclusion suggests strategies that include promoting active aging and adapting social policies.

Keywords: population aging, macroeconomic challenges, retirement system

10. LITERATURA:

1. Akrap, A., (2006.) Aktivni osiguranici i umirovljenici u Hrvatskoj – očekivani trendovi do 2031. godine, Revija za socijalnu politiku.
2. Bakotić, D. i Vulić, A. (2022): Izazovi s tržišta rada i upravljanje ljudskim resursima: Primjer velikih hrvatskih poduzeća iz uslužnih djelatnosti, Poslovna izvrsnost, Zagreb
3. Čačić, M. (2019). [Starenje stanovništva Europske unije: demografski izazov i ekonomske prilike](#). Završni rad, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
4. Družić, I. (2004): Resursi i tržišta hrvatskog gospodarstva, Politička kultura, Zagreb
5. Državni zavod za statistiku. (2021). Statistički podaci o demografskim trendovima u Hrvatskoj.
6. Državni zavod za statistiku. (2021): Statistički podaci o demografskim trendovima u Hrvatskoj
7. Državni zavod za statistiku: *Popis stanovništva (2021)*.
8. Europa 2020: Strategija za pametan, održiv i uključiv rast, (2010)
9. Eurostat. (2022). *Population on 1 January by age group, sex and citizenship*. Luxembourg: Eurostat.
10. Eurostat. (2022). *Population on 1 January by age group, sex and citizenship*. Luxembourg: Eurostat
11. Grobovšek, J. (2018). Starenje stanovništva – izazovi za socijalne politike i ekonomiju. Završni rad, Ekonomski fakultet Zagreb.
12. Hrvatski zavod za statistiku, Statistički ljetopis (2020).
13. <https://mdu.gov.hr/UserDocsImages/Direktorij%20/Slike%20od%2013.2024/Dokumenti/Strategija%20demografske%20revitalizacije%20Republike%20Hrvatske%20do%202033.%20godine.pdf>
14. Juran, Lana Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni 2023
15. Jurčić, Lj., & Pavić, I. (2013). Gospodarski rast i starenje stanovništva. Zagreb: Narodne novine.
16. Lino Modruš, Demografski potencijali urbanih područja, Pula 2020.
17. Mrkonjić, A. (2016). *Nazaposlenost kao problem pojedinca i gospodarstva* (Završni rad). Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
18. Mrnjavac, Ž. (1996) Mjerenje nezaposlenosti. Split: Ekonomski fakultet
19. Müller, K. (2017). *Germany's aging society and pension reforms: Implications for the future*. Journal of European Social Policy, 248-260.
20. Puljiz, V. (2012). Socijalna politika: Povijest, sustavi, koncepti. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
21. Tambur, S. (2016). Digital Economy Estonia: From IT Tiger to the World's Most PreEminent E-State. New European Economy

22. Tomić, I., & Nestić, D. (2018). "Starenje stanovništva i tržište rada u Hrvatskoj". Ekonomski pregled
23. Wertheimer-Baletić A. (2017) Demografska teorija, razvoj stanovništva hrvatske i populacijska politika, Samobor
24. World Health Organization. (2015). *Title of the report.*